

Marek Nowak, Krystyna Szybiga

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

ŹRÓDŁA DOSTAW WARZYW I OWOCÓW NA RYNKI MIAST DOLNEGO ŚLĄSKA

1. Wstęp

W krajach UE zapewnienie możliwości wysokiego stopnia samowystarczalności żywnościowej traktowane jest jako wstępny warunek zrównoważonego rozwoju kraju [Servolin 2005, s. 9-17]. Istotne jest również zapewnienie równowagi wewnętrznej gospodarki żywnościowej w układzie produkcja – dystrybucja – konsumpcja, w skali zarówno kraju, jak i regionu. W niniejszej pracy podjęto próbę określenia stopnia samowystarczalności w zakresie produkcji warzyw i owoców oraz ich dystrybucji.

Zasoby naturalne, położenie i klimat Dolnego Śląska stanowią ogromny potencjał gospodarczy, warunkujący długookresową zdolność do konkutowania w zakresie produkcji roślinnej, w tym produkcji owoców i warzyw [Adameczewska i in. 2006, s. 384; Szybiga 2003, s. 219-227]. W analizowanym regionie jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, określona przez IUNG w Puławach na 74,9 pkt, wyższa jest od przeciętnej krajowej o 12,5%. Szczególnie korzystne warunki produkcji rolnej są w okolicach Wrocławia, Strzelina i Świdnicy, a dla upraw sadowniczych w rejonie Trzebnicy. Na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r., (który objął gospodarstwa rolne od powierzchni 0,1 ha) ustalono, że powierzchnia sadów wynosiła 6,6 tys. ha, upraw owoców jagodowych - 2,3 tys. ha, a warzyw - 7,3 tys. ha, w tym 0,3 tys. ha pod osłonami. Sady stanowiły w województwie dolnośląskim 0,7% powierzchni użytków rolnych, a warzywa około 1% powierzchni zasiewów. Ponad 66% warzyw uprawiano w gospodarstwach do 20 ha, a jedynie 20% w gospodarstwach o powierzchni powyżej 50 ha użytków rolnych. Produkcja ogrodnicza jest na Dolnym Śląsku bardzo rozproszona. Powyżej 500 ha warzyw uprawiano w powiatach: wrocławskim (974 ha), trzebnickim (678 ha) i strzelińskim (582 ha). Najwięcej sadów w gospodarstwach rolnych zarejestrowano natomiast w powiecie trzebnickim (1090 ha) i świdnickim (307 ha) oraz w rejonie miasta Wrocławia (918 ha). Uzyskana w województwie produkcja stanowiła 3% krajowych wielkości dla warzyw i 1,7% dla owoców [Szybiga 2004, s. 207-214].

Struktura zbiorów warzyw w województwie dolnośląskim nie zmienia się zasadniczo (tab. 1). Najwięcej produkuje się kapusty (23-24%), cebuli (18-25%) oraz marchwi (13-16%). Uzyskiwane plony poszczególnych upraw były niższe bądź zbliżone do średniokrajowych.

Tabela 1. Zbiory warzyw i ich struktura w województwie dolnośląskim w latach 2003-2005

Wyszczególnienie	Zbiory (tony)			Struktura (%)		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Warzywa gruntowe, w tym	136 275	167 259	211 294	100	100	100
Kapusta	32 778	38 624	49 942	24	23	24
Cebula	25 004	41 310	45 220	18	25	21
Marchew	22 220	22 411	29 690	16	13	14
Buraki	11 190	11 314	15 980	8	7	8
Ogórki	13 830	13 651	13 396	10	8	6
Pomidory	4 259	3 629	3 298	3	2	2
Pozostałe	26 991	36 320	53 768	20	22	25

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

Spśród owoców jagodowych najwięcej zbierano truskawek (44-49%) oraz porzeczek (32-38%), których plony przekraczały średnią krajową. W strukturze produkcji owoców z drzew przeważały, podobnie jak w kraju, jabłka (ponad 60% zbiorów) oraz wiśnie (13-15%) (tab. 2). Największy udział regionu w krajowej produkcji mają czereśnie (6,3-7,7%). Wiśnie stanowiły w analizowanych latach od 3,4 do 4,0% krajowej produkcji, agrest 4,1-5,4%, a jabłka jedynie 1,1-1,5%.

Tabela 2. Zbiory owoców i ich struktura w województwie dolnośląskim w latach 2003-2005

Wyszczególnienie	Zbiory (tony)			Struktura (%)		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Owoce jagodowe, w tym	9 891	12 099	12 956	100,0	100,0	100,0
Truskawki	4 367	5 975	6 320	44	49	49
Maliny	400	554	912	4	5	7
Porzeczki	3 745	4 018	4 172	38	33	32
Agrest	822	949	904	8	8	7
Pozostałe	556	602	649	6	5	5
Owoce z drzew, w tym	42 861	49 560	44 000	100,0	100,0	100,0
Jabłka	26 784	31 358	30 852	62	63	70
Gruszki	1 536	1 978	1 155	4	4	3
Sliwki	3 084	3 412	2 203	7	7	5
Wiśnie	6 449	7 356	5 558	15	15	13
Czereśnie	2 908	3 052	2 878	7	6	7
Inne	2 100	2 404	1 355	5	5	3
Razem owoce	52 752	61 659	56 955	x	x	x

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego we Wrocławiu.

2. Cel, zakres pracy, źródła materiałów i metody badawcze

Badania miały na celu określenie stopnia samowystarczalności województwa dolnośląskiego w zakresie zaopatrzenia w warzywa i owoce krajowe oraz źródeł zaopatrzenia takich podmiotów, jak: jednostki handlowe, gastronomiczne oraz stołówki instytucji publicznych. Jednocześnie zidentyfikowano jednostki o największym udziale w zaopatrzeniu badanych placówek.

Badania przeprowadzono w latach 2003-2004 na terenie trzech miast: Wrocławia, Oleśnicy i Lwówka Śląskiego¹, a pominięto rynki wiejskie i małomiasteczkowe, na których znaczna część konsumentów pozyskuje owoce i warzywa w ramach samozaopatrzenia.

Zastosowano metodę wywiadu bezpośredniego z celowym doбором próby. Po sondażu przeprowadzonym wśród 110 sprzedawców warzyw i owoców ustalono listę produktów, których dostawy w całości lub w większości pochodziły od krajowych producentów. Wyeliminowano natomiast owoce i warzywa, których większość, bądź całość, dostaw pochodziła z importu (np. arbuzy, brzoskwinie, winogrona, papryka). Do badań przyjęto 34 rodzaje warzyw i owoców. Podstawową jednostką miary dla 21 rodzajów warzyw była masa (kg), dla 7 rodzajów warzyw ilość sztuk (pęczków), a dla analizowanych 6 rodzajów owoców jedynie masa (kg). Dla warzyw, które nabywano według zarówno wagi, jak i ilości sztuk (np. czosnek) dokonano przeliczenia na jednostki masy. Łączną wielkość zakupów poszczególnych produktów podano w tonach i tysiącach sztuk.

Jako instrument badawczy posłużył kwestionariusz wywiadu skierowany do kierowników (właścicieli) sklepów, placówek gastronomicznych, stołówek, a pytania dotyczyły wielkości rocznych zakupów warzyw i owoców oraz miejsc ich dokonywania.

3. Wyniki badań

Z przeprowadzonych badań wynika, że osiągniany w województwie dolnośląskim poziom produkcji warzyw i owoców jest niewystarczający z punktu widzenia przeciętnego poziomu spożycia. Niedobór warzyw na Dolnym Śląsku w latach 2003-2005 wynosił przeciętnie 110,8 tys. t, tj. 35% faktycznego spożycia, a owoców 100,7 tys. t, tj. 64% spożycia w regionie (tab. 3).

W celu pokrycia potrzeb konsumpcyjnych ludności województwa dolnośląskiego w zakresie owoców i warzyw konieczne były zakupy spoza regionu. W dalszej części opracowania przeprowadzono analizę struktury źródeł zaopatrzenia badanych podmiotów w warzywa i owoce².

¹ Wrocław ma 637 tys. mieszkańców, Oleśnica – 37 tys., a Lwówek Śląski – 18 tys., które łącznie stanowią około 34% populacji miejskiej Dolnego Śląska. Wywiady przeprowadzili studenci III roku Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, kierunku Zarządzania i Marketingu w ramach praktyk semestralnych.

² Ze względu na zakres opracowania badania struktury dostaw według lokalizacji producentów warzyw i owoców zostaną przedstawione odrębnie.

Tabela 3. Produkcja oraz spożycie owoców i warzyw w województwie dolnośląskim

Wyszczególnienie	2003	2004	2005	Średnia
Owoce				
Produkcja (tony)	52 752	61 659	56 955	57 122
Spożycie (tony)	157 958	159 118	156 253	157 776
Niedobór (tony)	-105 206	-97 459	-99 298	-100 654
Pokrycie potrzeb (%)	33	39	36	36
Warzywa				
Produkcja (tony)	173 128	204 059	248 094	208 427
Spożycie (tony)	318 814	321 129	317 706	319 216
Niedobór (tony)	-145 686	-117 071	-69 611	-110 789
Pokrycie potrzeb (%)	54	64	78	65

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wywiady kwestionariuszowe z dystrybutorami żywności przeprowadzono na próbie 23,6% całej populacji badanych podmiotów (nabywców warzyw i owoców), przy czym stragany stanowiły 41,1%, a placówki gastronomiczne jedynie 15,1% (tab. 4).

Tabela 4. Populacja i próba nabywców warzyw i owoców

Wyszczególnienie	Sklepy	Stragany	Bary i restauracje	Markety	Stolówki *)	Ogółem
Populacja	1186	652	258	54	349	3179
Próba	371	268	39	20	53	751
Udział próby w populacji (%)	19,9	41,1	15,1	37,0	15,2	23,6

*) Stolówki w szkołach, przedszkolach, szpitalach, zakładach karnych.

Źródło: badania własne.

Tabela 5. Struktura zakupów warzyw wg źródeł zaopatrzenia¹⁾

Produkt	Jednostka miary		Źródło zaopatrzenia			
			„Targpiast”	Producent	Pozostałe ²⁾	ogółem
1	2	3	4	5	6	7
Ziemniaki	ilość	tony	8091,8	93,3	1052,4	9237,5
	udział	%	87,6	1,0	11,4	100,0
Ziemniaki młode	ilość	tony	2429,3	374,2	935,5	3739,0
	udział	%	65,0	10,0	25,0	100,0
Kapusta młoda	ilość	tony	2260,4	97,5	236,1	2594,0
	udział	%	87,1	3,8	9,1	100,0
Pomidory	ilość	tony	1641,2	123,9	204,6	1969,7
	udział	%	83,3	6,3	10,4	100,0
Marchew	ilość	tony	1262,4	26,8	177,6	1466,8
	udział	%	86,1	1,8	12,1	100,0
Cebula ³⁾	ilość	tony	1203,8	24,2	180,5	1408,5
	udział	%	85,5	1,7	12,8	100,0

Tabela 5. cd.

1	2	3	4	5	6	7
Ogórki szklarniowe	ilość	tony	678,6	16,8	100,2	795,6
	udział	%	85,3	2,1	12,6	100,0
Ogórki gruntowe	ilość	tony	576,4	14,2	52,7	643,3
	udział	%	89,6	2,2	8,2	100,0
Buraki ćwikłowe	ilość	tony	547,9	22,3	67,0	637,2
	udział	%	86,0	3,5	10,5	100,0
Kapusta pekińska	ilość	tony	479,1	0,0	62,9	542,0
	udział	%	88,4	0,0	11,6	100,0
Pietruszka	ilość	tony	432,0	9,5	44,8	486,3
	udział	%	88,8	2,0	9,2	100,0
Seler	ilość	tony	428,0	4,3	50,3	482,6
	udział	%	88,7	0,9	10,4	100,0
Kapusta czerwona	ilość	tony	319,5	10,3	33,8	363,6
	udział	%	87,9	2,8	9,3	100,0
Por	ilość	tony	296,1	2,1	26,7	324,9
	udział	%	91,1	0,7	8,2	100,0
Kapusta włoska	ilość	tony	213,5	2,3	10,9	226,7
	udział	%	94,2	1,0	4,8	100,0
Rzodkiew	ilość	tony	134,1	0,0	23,5	157,6
	udział	%	85,1	0,0	14,9	100,0
Czosnek	ilość	tony	104,0	1,1	17,7	122,8
	udział	%	84,7	0,9	14,4	100,0
Brukselka	ilość	tony	78,0	0,2	10,5	88,7
	udział	%	87,9	0,3	11,8	100,0
Cukinia	ilość	tony	69,1	0,9	1,2	71,2
	udział	%	97,0	1,3	1,7	100,0
Rzepa	ilość	tony	54,0	0,0	0,4	54,4
	udział	%	99,3	0,0	0,7	100,0
Chrzan	ilość	tony	19,7	0,0	0,4	20,1
	udział	%	98,0	0,0	2,0	100,0
Koperek	ilość	tys. szt.	912,6	18,7	109,0	1040,3
	udział	%	87,7	1,8	10,5	100,0
Sałata	ilość	tys. szt.	854,6	5,4	113,8	973,8
	udział	%	87,8	0,5	11,7	100,0
Szczypiorek ⁴⁾	ilość	tys. szt.	736,4	18,6	100,4	855,4
	udział	%	86,1	2,2	11,7	100,0
Kalafior	ilość	tys. szt.	761,5	22,8	44,0	828,3
	udział	%	91,9	2,8	5,3	100,0
Rzodkiewka	ilość	tys. szt.	725,8	17,7	77,6	821,1
	udział	%	88,4	2,1	9,5	100,0
Nać pietruszki	ilość	tys. szt.	672,2	16,4	110,4	799
	udział	%	84,1	2,1	13,8	100
Kalarepa	ilość	tys. szt.	122,9	1,3	8,2	132,4
	udział	%	92,8	1,0	6,2	100,0

¹⁾ razem z ziemniakami, ²⁾ hurtownie, lokalne targowiska, własne dostawy do sieci super i hipermarketów, ³⁾ cebula biała i czerwona, ⁴⁾ razem ze szczypiorkiem.

Źródło: badania własne.

Tabela 6. Struktura zakupów owoców według źródeł zaopatrzenia

Produkt	Jednostka miary		Źródło zaopatrzenia			
			„Targpiast”	Producent	Pozostale ¹⁾	Ogółem
Jablka	ilość	tony	2518,2	64,8	251,7	2834,7
	udział	%	88,8	2,3	8,9	100,0
Truskawki	ilość	tony	478,8	196,2	118,1	793,1
	udział	%	60,4	24,7	14,9	100,0
Śliwki	ilość	tony	273,8	1,7	10,0	285,5
	udział	%	95,9	0,6	3,5	100,0
Czereśnie	ilość	tony	265,3	6,7	9,6	281,6
	udział	%	94,2	2,4	3,4	100,0
Gruszki	ilość	tony	163,8	8,3	20,4	192,5
	udział	%	85,1	4,3	10,6	100,0
Wiśnie	ilość	tony	136,4	0,4	2,7	139,5
	udział	%	97,8	0,3	1,9	100,0

¹⁾ Hurtownie, lokalne targowiska, własne dostawy do sieci super- i hipermarketów.

Źródło: badania własne.

Głównym źródłem zaopatrzenia badanych podmiotów w warzywa i owoce był rynek hurtowy „Targpiast” (tab. 5 i 6). Jego udział przekroczył 80% dla większości artykułów, a mianowicie: dla 20 spośród 21 rodzajów warzyw, których zakup ustalano wagowo, 7 rodzajów warzyw kupowanych na sztuki oraz 5 spośród 6 analizowanych rodzajów owoców. Zdecydowanie mniejszy był udział innych dostawców. Dla przykładu zaopatrzenie bezpośrednio u producentów najwyższy poziom osiągnęło w przypadku truskawek (około 25%) i młodych ziemniaków (10%), a od pozostałych dostawców udziały te stanowiły odpowiednio: 25 i 15%.

4. Wnioski

Diagnoza aktualnej sytuacji na rynku owoców i warzyw w województwie dolnośląskim wskazuje na ogromne rezerwy i możliwości jego rozwoju. Za rozwojem produkcji ogrodniczej w regionie przemawiają zarówno korzystne warunki glebowo-klimatyczne, jak i znaczny niedobór warzyw i owoców w regionalnym bilansie żywnościowym. W związku z tym należy podjąć wzmożone działania na rzecz zwiększenia produkcji ogrodniczej, której niedobory wynoszą odpowiednio: 64% dla owoców i 35% dla warzyw. Rozwój ten wymaga jednak współpracy wszystkich uczestników analizowanego rynku i wsparcia lokalnych władz samorządowych w tworzeniu korzystnych warunków gospodarowania.

Z badań wynika, że dominowały podmioty (ponad 80%), których głównym źródłem zaopatrzenia w warzywa i owoce był wrocławski „Targpiast”. Wskazuje to na decydującą rolę wymienionego rynku hurtowego w dystrybucji warzyw i owoców na analizowanych miejskich rynkach województwa dolnośląskiego. Jed-

nocześnie świadczy też o samowystarczalności regionu w zakresie hurtowej dystrybucji owoców i warzyw, gdyż podmioty spoza regionu uczestniczą w niej w bardzo ograniczonym zakresie.

Literatura

- Adamczewska-Sowińska K., Biesiada A., Dębicz R., Kotecki A., Sobkowicz P., Sosna I., Strzelecka K., Szewczuk A., Wolski K., *Produkcja roślinna na Dolnym Śląsku na początku XXI wieku*, [w:] *Aktualne problemy rolnictwa, gospodarki żywnościowej i ochrony środowiska*, red. A. Kotecki, Wydawnictwo Akademii Rolniczej, Wrocław 2006.
- Rejman K., Świątkowska M., Świstak E., *Model żywienia ludności Polski w roku 2005 r.*, Przemysł Spożywczy 2, 1998.
- „Rocznik Statystyczny Województwa Dolnośląskiego” 2003, US, Wrocław 2003.
- Servolin C., *Gospodarka rolna – między polityką a ekonomią*, „Wieś i Rolnictwo” 2005, nr 4 (129).
- Szybiga K., *Dolny Śląsk jako region produkcji surowców rolnych*, [w:] *Działalność rolnicza oraz jej uwarunkowania w aspekcie integracji z Unią Europejską*, red. H. Kaluża, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2003.
- Szybiga K., *Szanse dolnośląskiego rynku owoców i warzyw w rozszerzonej Unii Europejskiej*, [w:] *Szanse i zagrożenia rozwoju polskich obszarów wiejskich w rozszerzonej Unii Europejskiej*, Akademia Rolnicza w Szczecinie, Politechnika Koszalińska, Szczecin 2004.

ORIGIN OF FRUIT AND VEGETABLES DELIVERIES ON URBAN MARKETS IN LOWER SILESIA

Summary

The paper presents fruit and vegetables production and consumption on the Lower Silesia selected towns territory. There was established the balance degree of market analyzed in the paper and the deficit level of products. Moreover, the deliveries of shops, gastronomy, and canteen of public institutions for fruit and vegetables structure were defined. There was observed the biggest share of the delivery wholesale market “Targpiast” in Wrocław. It was also confirmed that the Lower Silesia region was self-sufficient in the range of the distribution and deficient in the range of fruit and vegetables production.